

ÖZEL EĞİTİMDE SÖZEL YAKLAŞIMA DAYALI DEĞERLENDİRME PROGRAMLARINA KARŞILAŞTIRMALI BAKIŞ

Elif GÜNDOĞDU KILIÇARSLAN¹, Yeşim GÜLEÇ ASLAN², Onur KURT³,
Hasan GÜRGÜR⁴

ÖZET

Özel gereksinimli bireylerin nitelikli eğitim alabilmelerinde eğitsel değerlendirme anahtar görevi görür. Eğitsel değerlendirme, bireyin eğitiminde hangi aşamaların izlenmesi gerektiğinin belirlenerek uygun müdahalenin ortaya konulmasına yardımcı olmaktadır. Aynı zamanda bireyin uygun eğitimi alabilmesi için gelişimine uygun bir eğitsel yerleştirme sürecine de katkı sağlamaktadır. Eğitsel değerlendirmede kullanılan farklı araçlar ile müdahale programları söz konusudur. Temel Dil ve Öğrenme Becerilerinin Değerlendirilmesi Aracı/Revize (Assesment of Basic Language and Learning Skills Revise – ABLLS-R) ve Sözel Davranış Aşamaları Değerlendirme ve Yerleştirme Programı (Verbal Behavior Milestones Assesment and Placement Program –VB-MAPP), B. F. Skinner'in sözel davranış analizine dayalı, gelişimsel yetersizliği olan bireylerin değerlendirilmesi ve müdahale programının oluşturulmasında yardımcı, bilimsel araştırmalarla desteklenen temel iki programdır. Bu iki programın birbirlerine benzer yanları olmakla birlikte farklılıkları hususlar da söz konusudur. Bu alanyazın taramasında her iki değerlendirme programına ilişkin yapılmış çalışmaların incelenerek programların tanıtılması ve benzerlik ile farklılıklarının ortaya konması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda alanyazın taraması gerçekleştirilmiştir ve bu iki kapsamlı programa yönelik betimsel bilgiler ortaya konmuştur. Araştırmaya dahil etme ve hariç tutma kriterlerine uygun olarak 12 çalışma dahil edilmiştir. Araştırma sonucunda ABLLS-R ve VB-MAPP programlarının birbirine benzer ancak aralarında farklılıkların olduğu, etkin ve yaygın bir şekilde kullanıldığı ve hedef öğrencinin yaşı ve ihtiyaçları bağlamında bir program diğerinden daha uygun hale gelebileceği görülmüştür. Uygulama ve ileri araştırmalara yönelik öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Değerlendirme, alanyazın taraması, sözel davranış, gelişimsel yetersizlik, müdahale programı

COMPARATIVE VIEW OF ASSESMENT PROGRAMS BASED ON VERBAL APPROACH IN SPECIAL EDUCATION

ABSTRACT

Educational assessment plays a key role in individuals with special needs receiving quality education. Educational assessment helps determine which stages need to be followed in the individual's education and determines the appropriate intervention. It also contributes to an educational placement process that is appropriate for the individual's development so that they can receive appropriate education. There are different tools and intervention programs used in educational assessment. The Assessment of Basic Language and Learning Skills-Revised (ABLLS-R) and the Verbal Behavior Milestones Assessment and Placement Program (VB- MAPP) are two basic programs supported by scientific research, based on B. F. Skinner's verbal behavior analysis, that help in the assessment and creation of intervention programs for individuals with developmental disabilities. Although these two programs have similarities, there are also points where they differ. This review study aims to introduce both assessment programs and to reveal their similarities and differences. In this context, a systematic literature review was conducted and descriptive information regarding these two comprehensive programs was presented. In line with the purposes, 12 studies were included in the study in accordance with the inclusion and exclusion criteria. As a result of the research, it is seen that ABLLS-R and VB-MAPP programs are similar to each other but there are differences between them, they are used effectively and widely, an one program may be more suitable than the other in the context of the target student's age and needs. Suggestions for implementation and further research were presented.

KeyWords: Assesment, review, verbal behavior, developmental disability, intervention program

¹ Arş. Gör., İstanbul Medipol Üniversitesi, elif.gundogdu@medipol.edu.tr

² Prof. Dr., İstanbul Medeniyet Üniversitesi, yesim.gulec@medeniyet.edu.tr

³ Prof. Dr., Anadolu Üniversitesi, onurk@anadolu.edu.tr

⁴ Prof. Dr., Anadolu Üniversitesi, hasangurgur@anadolu.edu.tr

Giriş

Özel eğitim, akranlarından belirgin şekilde gelişimsel farklılık gösteren özel gereksinimli bireylerin gelişimsel ihtiyaçlarının karşılanması adına uzman meslek elemanları, bireyselleştirilmiş müfredat ve düzenlenmiş çevrede sürdürülen kapsamlı eğitim hizmetlerini içermektedir (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2018). Genel hali ile özel eğitim, özel gereksinimli bireylere verilen eğitim olarak da tanımlanabilmektedir. Özel eğitim tanımında belirtilen kapsamlılık, özel gereksinimli bireylerin nitelikli eğitime ulaşabilmelerinde kilit rol oynamaktadır ve erken dönemde başlayan nitelikli eğitim özel eğitim ilkeleri arasında yer almaktadır (MEB, 2018; National Autism Center [NAC], 2019). Özel gereksinimli bireylerin nitelikli eğitime ulaşması bireyin bağımsızlaşma sürecinde olumlu gelişim göstermesi yanında toplumsal yaşama dahil edilmesinde büyük fayda sağlamaktadır (NAC, 2015; Özyürek, 2014). Erken dönemde nitelikli eğitimle karşılaşması özel gereksinimli bireye müdahale ve önleme çalışmaları sunularak gelişimlerine katkı sağlamaktadır (Cook ve Schirmer, 2003). Aynı zamanda sürekli ve sistematik bir öğretim sunulması da eğitimin kalitesini etkilemektedir (Iovanne, Dunlap, Huber ve Kincaid, 2003).

Nitelikli eğitimin temel unsurları arasında eğitim sunan öğretmenin mesleki yeterliği, sistematik bir öğretim sunması ve özel gereksinimli bireylerin ihtiyaçlarına uygun özel olarak hazırlanmış bireyselleştirilmiş eğitim programı (BEP) hazırlanması ve BEP doğrultusunda müdahale programının uygulanması yer almaktadır (Billingsley, 2004). Özel gereksinimli bireylere yönelik BEP hazırlanması ve BEP doğrultusunda müdahale programlarının uygulanmasında ise eğitsel değerlendirme önemli bir unsurdur. Nitelikli özel eğitim, özel gereksinimli bireylerin gelişim alanlarını, disiplin ve toplumsal yaşam alanlarını kapsamlı bir şekilde değerlendirmeyi hedefleyen bilimsel dayanaklı eğitsel değerlendirme ve bu değerlendirmeye dayalı BEP temelindeki müdahale programları ile gerçekleştirilmektedir (Brownell ve diğerleri, 2010).

Eğitsel değerlendirme, özel gereksinimli bireylerin eğitiminlerinde önemli bir unsurdur. Özel gereksinimli bireylerde eğitsel değerlendirme ile bireyin gelişimsel seviyesi ile ihtiyaçlarını saptama ve eğitim sürecinde hangi aşamaların izlenmesi gerektiğinin ortaya konulmasını sağlamaktadır. Bunun devamında bireyin uygun eğitimi alabilmesi için gelişimine uygun eğitsel bir ortama yerleştirilmesini sağlamaktadır (Akbarak, 2022; Kargın, 2007). Eğitsel değerlendirmenin amaçları arasında her ne kadar öğrencinin eğitsel tanımlanması ve uygun eğitsel ortama yerleştirilmesi olsa da bireyin eğitim çıktılarının izlenerek, performansı doğrultusunda eğitsel sürecinin sürdürülmesini de dahil eder (Taylor, 2003). Eğitsel değerlendirme ile öğrenciye uygun ve doğru eğitim programı ve eğitim planı hazırlanır (Kargın, 2007). Uygulanan başarılı bir değerlendirme ile uygun ve nitelikli eğitim programını hazırlamak mümkün olmaktadır ve bireye uygun eğitimin sağlanmasının anahtarı doğru değerlendirmeden geçmektedir (Flannery ve Wisner Carlson, 2020). Kapsamlı bir eğitsel değerlendirmede bireyin tüm gelişim alanları ölçülmektedir, ardından bireyin gelişim alanlarında bulunduğu beceri basamağı belirlenip ve davranışsal ihtiyaçları saptanarak, oluşturulacak programda yer alması gereken uzun ve kısa dönemli hedefler ortaya konabilmektedir. Bu bağlamda bilimsel dayanaklı ve kapsamlı eğitsel değerlendirme programlarının kullanılması ile çocuğun var olan performansı en doğru şekilde belirlenebilmekte ve eğitsel müdahale süreci yürütülebilmektedir (Aksoy ve Şahin, 2017). Uygulanan müdahale programının çıktılarını izlemede eğitsel değerlendirme uzmanlar ve aileler için bir yol haritası olmaktadır (Akbarak, 2022). Bireye uygulanan müdahalenin gelişimsel etkilerinin izlenmesi, öğrencinin ilerlemesinin kaydedilmesi, uygun eğitimsel hedeflerin belirlenmesi ile bireyde beklenen davranış ve becerileri kazandırmayı ve programına dahil edilmesini destekler (Avcıoğlu, 2011; Kargın ve Gengeç, 2021).

Eğitsel değerlendirme gerçekleştirilirken bireyin ihtiyaçlarını ve var olan performansını belirlemek için çeşitli programlar kullanılmaktadır. Özel gereksinimli bireylerde eğitsel değerlendirme amacıyla kullanılan çeşitli değerlendirme programları, gelişimsel ihtiyaçlarının fark edilmesi, geliştirilmesi ve uygun eğitim planlamasının oluşturulabilmesi için bir çerçeve sunmaktadır. Bir başka deyişle, gelişimsel yetersizlikleri olan bireylerin tüm beceri alanlarını ve davranışlarını kapsamlı bir şekilde değerlendirmeye dönük olarak geliştirilmiş çeşitli değerlendirme programları söz konusudur (Ozonoff ve diğerleri, 2010). Nitelikli özel eğitimin temel unsurlardan olan bilimsel dayanaklı değerlendirme ve müdahale programlarının ağırlıklı olarak uygulamalı davranış analizine (UDA) dayalı olması doğrultusunda alanyazında B. F. Skinner (1957) tarafından ortaya konan yaklaşımlar ön plana çıkmaktadır. “UDA’nın babası” olarak adlandırılan Skinner (Morris, Smith ve Altus, 2005) UDA’nın kurucusu ve radikal davranışçılık yaklaşımının öncüsü olarak insan davranışlarını anlama ve değiştirmeye yönelik etkili araç olmasında temel oluşturacak çalışmalar ile öncü olmuştur (Morris, Smith ve Altus, 2005). Skinner’ın davranışsal psikoloji ve öğrenme alanındaki çığır açan çalışmaları bugünkü uygulamalı davranış analizi (UDA) çalışmalarının temelini oluşturmuştur (Cooper, Heron ve Heward, 2007; Morris ve diğerleri, 2005; Skinner, 1953). Skinner (1957) dilin davranış gibi işlenmesini ele alırken, çocuğun dili neden ve nasıl kullandığı üzerine dikkat çekmiştir. Bu yaklaşımda dilin öğrenilen bir davranış olduğunu ve davranışsal ilkelerin “sözel davranış” için de geçerli olduğu savunulmaktadır. Sözel davranış terimi sadece konuşmayı değil, işaret dili, görsel sembol değişimi, yazılı dil ve jestler gibi iletişimsel tepkilerin gözlenebileceği tüm biçimleri kapsamaktadır. Skinner’a (1957) göre, bireyler dil becerilerini tıpkı emekleme, yürüme gibi çeşitli davranışları öğrendikleri gibi öğrenmektedirler. Sözel davranış yaklaşımının, özel gereksinimli bireylerin sadece dil değil tüm gelişim alanlarına yönelik kazanımlarına katkısı söz konusudur (Sundberg ve Michael, 2001). Bununla birlikte sözel davranışa dayalı çalışmaların etkililiği alanyazın ile ortaya konmuştur (Dymond ve diğerleri., 2006; Greer ve Keohane, 2006).

Özel gereksinimli bireylerin eğitsel değerlendirme sürecinde birbirleri ile bağlantılı ve bilimsel dayanaklı olan iki değerlendirme programı görülmektedir. Bu değerlendirme programları orijinal adıyla “Assesment of Basic Language and Learning Skills/ Revised (ABLLS-R)” Türkçe adıyla “Temel Dil ve Öğrenme Becerilerinin Değerlendirilmesi Aracı” (Partington, 2006) ve orijinal adıyla “Verbal Behavior Milestones Assesment and Placement Program (VB-MAPP)” Türkçe adıyla “Sözel Davranış Aşamaları Değerlendirme ve Yerleştirme Programı” (Sundberg, 2008)’dir. Türkiye’de bu iki değerlendirme programı İngilizce kısaltmalarında görüldüğü şekilde adlandırılı geldiğinden bu çalışmanın ilerleyen satırlarında bu adlandırılmalar kullanılmıştır. B.F. Skinner’ın sözel davranış analizine dayalı olan ve özel gereksinimli bireylerin öğrenme, dil ve sosyal becerilerin değerlendirilmesi ile müdahale süreçlerinde kullanılan bu iki değerlendirme programının birbirlerine benzer yanları olmakla birlikte farklılaştıkları hususlar da söz konusudur. Alanyazında her iki değerlendirme programına yönelik çeşitli çalışmalar (Örneğin Padilla ve Akers, 2021; Partington, Bailey ve Partington, 2016) görülmekle birlikte her iki değerlendirme aracını karşılaştırmalı şekilde bir arada ele alan herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ulusal alanyazında ise bu değerlendirme programlarını karşılaştırmalı olarak ele alan bir çalışmaya rastlanmamıştır. İlgili araçların yaygınlaştırma çalışmaları, OSB ve/veya gelişimsel yetersizliği olan bireylerde farklı değerlendirme ve müdahale araçlarının daha erişilebilir olması ve günümüzde artış gösteren OSB tanısı oranlarına yönelik sürekli güncellenen programlar geliştirilmesi adına oldukça önemlidir (Kaufman, 2020). Aynı zamanda doğru değerlendirme için pek çok veriye ihtiyaç vardır ve elde edilen veriler çocuğun gereksinimlerini ortaya koymaya yarar. ABLLS-R ve VB-MAPP değerlendirme programları gereksinimlerin belirlenerek belli bir program dahilinde çalışmak üzere uzman ve eğitimcilere yol göstericidir (Malkin, Dixon, Speelman ve Luke, 2017; Sundberg, 2008). Bu değerlendirme programlarının bilimsel dayanaklı ve güncel

ihtiyaca uygun olması bağlamında, bu araçların gerek ayrı ele alındığı gerekse de karşılaştırmalı ele alındığı çalışmalar sahadaki uzman ve eğitimcilerin iki değerlendirme programını karşılaştırmalı görebilmesi ve çalıştıkları grubun ihtiyacına uygun olanı belirleyebilmesi adına önemli olabilir. Sözel davranışa dayalı bu iki değerlendirme programının OSB ve/veya gelişimsel yetersizliğe sahip bireylerin eğitiminde kullanılmak üzere karşılaştırmalı sunulması uzman ve eğitimcilerin eğitsel değerlendirme ve müdahale programları oluştururken veriye dayalı karar almaları bakımından önemlidir. Aynı zamanda her iki değerlendirme programına yönelik ileri araştırmalara katkı sunabilecektir.

Bu çalışmanın amacı alanyazın taraması ile OSB ve/veya gelişimsel yetersizliği olan bireylerin gelişimsel ve öğrenme, dil ve sosyal beceri alanlarını ayrıntılı değerlendirme ve değerlendirmeye dayalı müdahale programı oluşturmak üzere bir çerçeve sunmayı amaçlayan iki kapsamlı değerlendirme programına yönelik betimsel bilgilerin ortaya konmasıdır. Bu temel amaç doğrultusunda bu çalışmada aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. ABLLS-R ve/veya VB-MAPP ele alan çalışmaların betimsel bilgileri (yıl, katılımcı özellikleri, araştırma deseni, bulguları) nedir?
2. ABLLS-R ve VB-MAPP değerlendirme programlarının temel özellikleri (içerikleri, kullanım alanları vb.) nedir?
3. ABLLS-R ve VB-MAPP değerlendirme programlarının benzerlikleri nelerdir?
4. ABLLS-R ve VB-MAPP değerlendirme programlarının farklılıkları nelerdir?

Yöntem

Bu çalışma, ABLLS-R ve VB-MAPP değerlendirme programları ile ilgili alanyazındaki bilgileri derleyip, bu bilgileri sistematik bir şekilde bütünleştirerek okuyucuya sunmayı amaçlayan bir alanyazın taramasıdır. Alanyazın taraması, bir konu hakkında önceden yayınlanmış çalışmalardan elde edilen bilgilerin bir araya getirilerek değerlendirilip incelenmesi sürecidir (Büyüköztürk, 2008). Araştırmada çalışmaların dahil etme ölçütleri; a) ABLLS-R ve/veya VB-MAPP değerlendirme programlarını inceleyen ulusal ve uluslararası hakemli dergilerde yayımlanmış makaleler olma b) İngilizce ya da Türkçe yazılmış olma c) Çalışmaların son on yılda (2014-2024) yayınlanmış olmasıdır. Çalışmanın hariç tutma ölçütleri; a) ABLLS-R ve/veya VB-MAPP değerlendirme programlarını incelemeyen ancak araştırma katılımcılarını değerlendirmek için bir araç olarak kullanan çalışmalar olma b) İngilizce ya da Türkçe yazılmamış olma c) ABLLS-R ve/veya VB-MAPP ile ilgili yayınlanmış tez/kitap bölümü olma d) 2014 yılı öncesi yayınlanmış çalışmalar olmasıdır. Bilimsel dayanaklı uygulamalara olan eğilimin artış gösterdiği (Knight ve diğerleri, 2018) yıllar dolayısıyla çalışmaların son on yılda (2014-2024) yayınlanmış olma kriteri belirlenmiştir. Araştırmanın amacı doğrultusunda, Web of Science, Google Academic, TR-Dizin, Dergi Park, Academic Search Complete veri tabanlarında belirlenen anahtar sözcükler kullanılarak tarama yapılmıştır. Tarama sürecinde “ABLLS, ABLLS-R”, “VB-MAPP”, “verbal behaviour”, “verbal behavior milestones assessment and placement program” anahtar sözcükleri kullanılmıştır. Bu doğrultuda 2014 ile 2024 yılları arasında yayınlanmış erişilebilir 45 çalışmaya ulaşılmıştır. Bu çalışmalardan anahtar kelimeler doğrultusunda tekrarlayan çalışmaların elenmesiyle 29 çalışma dahil edilmiştir. Ulaşılan çalışmaların kaynakçaları da incelenmiştir; ancak taramalar sırasında ulaşılan araştırmalar dışında yeni bir çalışmaya ulaşılamamıştır. Bu doğrultuda kalan çalışmalar dahil etme ve hariç tutma ölçütleri açısından tekrar değerlendirmeye alınarak 12 çalışmaya indirilmiştir. Dahil etme ve hariç tutma kriterleri kapsamında

toplamda 12 çalışma bu araştırma kapsamında incelenmiştir. Bu çalışmaların yayımlandığı yıllara göre dağılımları **Grafik 1**'de görülmektedir.

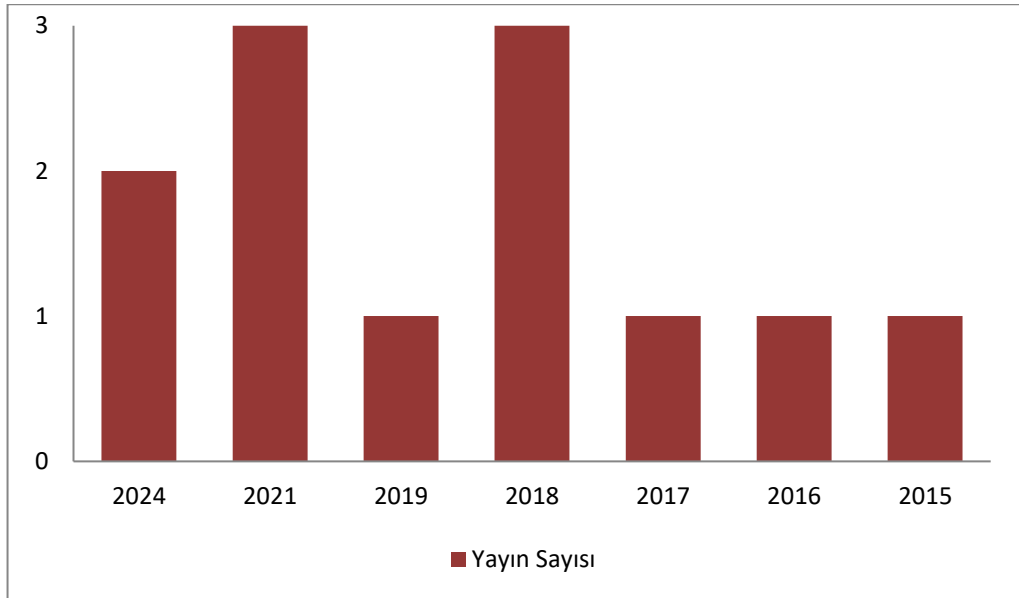
Çalışma kapsamında ulusal hakemli dergide yayımlanmış ve Türkçe yazılmış bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Verilerin Analizi

İlk değerlendirme birinci yazar tarafından belirlenmiş ölçütlere göre yapılmıştır ve ardından bu değerlendirme ikinci yazar tarafından kontrol edilmiştir. Birinci ve ikinci yazarın değerlendirmenin ölçütlere uygunluğu bağlamındaki görüş birliği sonrasında çalışmaya devam edilmiştir. Tüm araştırmacılar bu çalışmalardaki bilgileri araştırma amaçları doğrultusunda inceleyerek derlemişlerdir. Bu süreçte araştırmacılar bu araştırma sorularını cevaplamak üzere alanyazın bilgilerini nasıl sentezleyip ve bütünleştirecekleri konularında sürekli işbirliği içinde olmuşlardır ve görüş alışverişinde bulunmuşlardır. Çalışmalar tüm araştırmacılar tarafından okunmuştur, ardından ilk iki yazar çalışmalardaki bilgileri araştırma sorularını yanıtlayıcı bir şekilde bütünleştirmişlerdir. Üçüncü ve dördüncü yazarlar oluşan metni inceleyerek önerilerini sunmuşlardır. Son olarak bu öneriler doğrultusunda birinci ve ikinci yazar tarafından bulgular raporlaştırılmıştır.

Grafik 1.

ABLLS-R ve/veya VB-MAPP Programlarını Ele Alan Çalışmaların Yıllara Dair Grafiği

Bulgular

Bu araştırmada belirlenen dâhil etme ölçütlerine uygun toplam 12 çalışmaya ulaşılmış ve çalışmalar sorulara yanıt oluşturmak üzere incelenmiştir.

Çalışmalara İlişkin Betimsel Bilgiler

Ulaşılan çalışmaların betimsel bilgileri temelinde yayınlanan yıl, araştırma deseni/yöntemi, çalışmaların katılımcı özellikleri ve bulguları ele alınmıştır.

Çalışmalar yıl bazında incelendiğinde, 2024 yılında yayınlanan iki çalışmadan biri VB-MAPP üzerine yapılan bir çalışma (Peterson, Dodson, Sherwin ve Strale, 2024), diğeri ise ABLLS-R üzerine yapılan bir çalışma (Rababa ve Ayasrah, 2024) olarak belirlenmiştir. VB-MAPP programı 2021 yılında yayınlanan üç çalışmadan ikisinde (Belisle, Dixon, Malkin, Hollie ve Stanley, 2021; Padilla ve Akers, 2021), bir diğerinde ABLLS-R (Belisle, Dixon, Munoz, Fricke-Steuber, 2021) incelenmiştir. Bir çalışma 2019 yılında VB-MAPP üzerine (Montallana, Gard, Lotfizadeh ve Poling, 2019), 2018 yılında yayınlanan iki çalışmadan biri ABLLS-R (Partington, Bailey ve Partington, 2018; Usry, Partington ve Partington, 2018) diğer çalışmada ise (Mason, Sawchak, Scott Curtis, Andrews, Arriaga ve Pena, 2018) VB-MAPP incelenmiştir. Yayınlanan bir çalışmada 2016'da (Partington vd., 2016) ve bir diğer çalışmada ise 2017 yılında (Malkin ve diğerleri, 2017) ABLLS-R üzerine çalışılmıştır. Yayınlanan bir çalışma ise 2015 yılında VB-MAPP (Dixon, Belisle, Stanley, Rowsey, Daar ve Szekely, 2015) üzerine çalışılmıştır. İncelenen çalışmalarda yalnızca VB-MAPP üzerine odaklanan beş çalışmaya ve VB-MAPP ile farklı bir değerlendirme aracı arasındaki ilişkiyi ele alan bir çalışmaya rastlanmıştır. Diğer taraftan, yalnızca ABLLS-R üzerine odaklanan dört çalışma ve ABLLS-R ile farklı değerlendirme araçlarının ilişkisini inceleyen iki çalışma belirlenmiştir.

Çalışmalar araştırma deseni/yöntemi bazında incelendiğinde, çalışmaların değerlendirme araçlarından biri veya her ikisinin geçerliğini sınavan çalışmalar (Belisle, Dixon, Malkin, Hollie ve Stanley, 2021; Belisle, Dixon, Munoz, Fricke-Steuber, 2021; Usry ve diğerleri, 2018; Padilla ve Akers, 2021), güvenilirliği sınavan çalışmalar (Montallana ve diğerleri, 2019; Partington ve diğerleri, 2016; Peterson ve diğerleri, 2024), hem geçerlik hem güvenilirlik sınavan çalışmalar (Mason ve diğerleri, 2018), deneysel araştırma yöntemleri kullanan (Rababa ve Ayasrah, 2024), regresyon modeli kullanılan (Dixon ve diğerleri, 2015) ve pilot çalışmaya (Partington ve diğerleri, 2018) ulaşılmıştır.

Çalışmalar katılımcı özellikleri bazında incelendiğinde, uzman/yetişkinler ile çalışan ve OSB ve/veya gelişimsel yetersizliği olan bireyler ile çalışanlar olarak çalışmalar iki gruba ayrılabilir. Uzmanları katılımcı olarak dahil eden çalışmalar (Padilla ve Akers, 2021; Usry ve diğerleri, 2018) ile hem uzman hem tipik gelişim gösteren çocukların her iki grup ile birlikte çalışan çalışmalar (Partington ve diğerleri, 2016; Partington ve diğerleri, 2018) mevcuttur. Bununla birlikte doğrudan OSB tanıılı bireyler ile çalışan çalışmalarda farklı yaş grubuna sahip bireyler yer almıştır. OSB tanıılı beş-20/22 yaş aralığına sahip bireyler ile çalışan çalışmalar (Belisle ve diğerleri, 2021; Dixon ve diğerleri, 2015) mevcuttur. OSB tanıılı üç-23 yaş aralığında bireylerin dahil edildiği çalışmalar (Belisle ve diğerleri, 2021) ve erken çocukluk döneminde OSB tanısına sahip bir-sekiz yaş aralığındaki çocukların dahil edildiği (Malkin ve diğerleri, 2017; Mason ve diğerleri, 2018; Montallana ve diğerleri, 2019; Rababa ve Ayasrah, 2024) çalışmalara ulaşılmıştır. Bunun yanı sıra bir çalışmada katılımcıların yaş aralığına ulaşılammıştır (Peterson ve diğerleri, 2024).

Çalışmalar bulguları bazında incelendiğinde, ABLLS-R ve VB-MAPP programların geçerlik ve güvenirlik çalışmalarını yapan araştırmalar (örn. Padilla ve Akers, 2021; Partington ve diğerleri, 2016 vb.) ile farklı değerlendirme araçları ile ilişkisinin incelendiği araştırmalar (örn. Belisle ve diğerleri, 2021; Dixon ve diğerleri, 2015 vb.) gerçekleştirilmiştir. Bunlar ile birlikte OSB'ye özgü davranışlara karşı program etkililiğini inceleyen araştırmalar da mevcuttur (Rababa ve Ayasrah, 2024). Mason ve diğerlerinin 2018 yılında yayınladığı çalışmasında ise sözel yaklaşım analizi ile VB-MAPP arasındaki değerlendirme sonuçlarını ele alarak hassas ölçüm yapıp yapılmadığına dair inceleme yapılmıştır.

Araştırmaların sonuçları ele alındığında, ABLLS-R ve VB-MAPP değerlendirme programlarının yüksek derecede geçerli ve güvenilir olduğu ortaya konulmuştur (Belisle ve diğerleri, 2021; Montallana ve diğerleri, 2019; Usry ve diğerleri, 2018; Partington ve diğerleri, 2016). Karşılaştırmalı incelenen çalışmaların bulgularında VB-MAPP programının dili değerlendirmede sınırlı kaldığı belirtilmiştir (Dixon ve diğerleri, 2015; Padilla ve Akers, 2021) fakat farklı araştırmada ise dili değerlendirmede güçlü olduğuna dair karşıt bir bulgu da ortaya koyulmuştur (Peterson ve diğerleri, 2024). Farklı değerlendirme araçları ile ilişkisinin incelendiği araştırmalarda ise değerlendirme programlarının birbiri ile ilişkisinin olduğu bulguların (Belisle ve diğerleri, 2021; Dixon ve diğerleri, 2015; Malkin ve diğerleri, 2017) yanı sıra farklı norm dağılımlarından kaynaklı sonuçların farklılaştığı çalışmalar da mevcuttur (Mason ve diğerleri, 2018).

Çalışmalara ilişkin betimsel bilgilere Tablo 1.'de yer verilmiştir.

1

Tablo 1. Ulaşılan Çalışmalara İlişkin Betimsel Bilgiler

Çalışma	Çalışmanın Amacı	Katılımcılar	Çalışmanın Yöntemi	Çalışmanın Sonuçları
Dixon, Belisle, Stanley, Rowsey, Daar ve Szekely, 2015	OSB tanılı bireylerde kullanılan sözel davranışa dayalı PEAK ve VB-MAPP arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır.	40 OSB (6 K, 34 E) 5-22 yaş	Nicel araştırma	PEAK ve VB-MAPP programları arasında güçlü bir ilişki olduğu bulunmuştur. PEAK'in dil değerlendirmede VB-MAPP'ten daha iyi sonuç verebileceği sonucuna varılmıştır.
Partington, Bailey ve Partington, 2016	ABLRS-R programının güvenilirliğinin incelenmesi amaçlanmıştır.	50 D (48 K, 2 E) 50 TGG (6-72 ay)	Nicel araştırma	Sözel davranışa dayalı ABLRS-R'in test-tekrar test ve iç tutarlılık hesaplamaları sonucunda güvenilir olduğu bulunmuştur.
Malkin, Dixon, Speelman ve Luke, 2017	İki dil değerlendirmesi (PEAK ve ABLRS-R) ile psikometrik olarak geçerliliği olan uyumsal davranış ölçeği arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır.	21 OSB (3 K, 18 E) (4-8 yaş)	İlişkisel araştırma	İki dil değerlendirmesi olan PEAK ve VB-MAPP'in ve uyumsal davranış ölçeği (VABS-II) arasında güçlü bir ilişki olduğu bulunmuştur.
Usry, Partington ve Partington, 2018	Uzman paneli kullanılarak ABLRS-R'in geçerlik ve güvenilirliğinin incelenmesi amaçlanmıştır.	6 D	Nicel araştırma	ABLRS-R'in yüksek derecede değerlendiriciler arası güvenilirliği olduğu bulunmuştur.
Partington, Bailey ve Partington, 2018	ABLRS-R programının beceri geliştirme kalıplarının tipik gelişim gösteren bireyler üzerinde incelenmesi amaçlanmıştır.	42 D 53 TGG (30 K, 23 E) (6-72 ay)	Nicel araştırma	ABLRS-R'da yer alan beceri alanlarında tipik gelişim gösterenlerin "Temel Öğrenci Beceri Alanı" en erken, "Akademik Beceri Alanı" en geç ustalaştıkları alanlar olduğu bulunmuştur.
Mason, Sawchak, Scott Curtis, Andrews, Arriaga ve Pena, 2018	Deneyisel sözel yaklaşım analizi ile VB-MAPP programından elde edilen sonuçların karşılaştırılması amaçlanmıştır.	5 OSB (5 E) (2-6 yaş)	Nicel araştırma	Sözel davranışa dayalı VB-MAPP ve deneyisel sözel yaklaşım analizi arasında farklılıklar olduğu bulunmuştur.

Montallana, Gard, Lotfizadeh ve Poling, 2019	VB-MAPP değerlendiriciler arasındaki güvenirliliğinin incelenmesi amaçlanmıştır.	32 OSB (5 K, 27 K) (1-9 yaş)	Nicel araştırma	Sözel davranışa dayalı VB-MAPP programının değerlendiriciler arasındaki güvenirliliğinin yüksek fakat “Güçlük Değerlendirme Alanı” için zayıf düzeyde güvenirliliği olduğu bulgulanmıştır.
Belisle, Dixon, Malkin, Hollie ve Stanley, 2021	VB-MAPP programında yer alan edimlerin geçerliğinin incelenmesi amaçlanmıştır.	85 OSB (14 K, 71 E) (5-20 yaş)	Nicel araştırma	VB-MAPP programında yer alan edimlerin yapı geçerliğinin desteklendiği bulgulanmıştır.
Belisle, Dixon, Munoz ve Fricke-Steuber, 2021	ABLLS-R, PEAK-E-PA, ve TOLD-I araçlarının arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır.	33 OSB (24 K, 9 E) (3-23 yaş)	Nicel araştırma	ABLLS-R, PEAK-E-PA ve TOLD-I araçlarında sözel edimsel ve dilsel yapı açısından bir ilişki olduğu bulgulanmıştır.
Padilla ve Akers, 2021	VB-MAPP programının içerik geçerliğinin incelenmesi amaçlanmıştır.	13 U	Nicel araştırma	VB-MAPP programının Güçlükleri Değerlendirme ve Erken Yankılama Alanının belirli öğeleri yeteri kadar temsil edemediği fakat diğer alanlarında orta derecede güçlü olduğu bulgulanmıştır.
Peterson, Dodson, Sherwin ve Strale, 2024	VB-MAPP programının öntest, sontest ve fark puanlarının güvenirliliğinin incelenmesi amaçlanmıştır.	13 OSB	Nicel araştırma	VB-MAPP programının öntest, sontest ve fark puanlarının karşılaştırılmasında dil ve sosyal davranışları değerlendirmede güvenilir olduğu bulgulanmıştır.
Rababa ve Ayasrah, 2024	OSB tanılı bireylerin tekrarlı davranışlarını azaltmada ABLLS-R programının etkililiğinin incelenmesi amaçlanmıştır.	7 OSB (5-6 yaş)	Deneyisel araştırma	OSB tanılı bireylerde uygulanan ABLLS-R programının tekrarlı davranışları azaltmada etkili olduğu bulgulanmıştır.

ABLRS-R ve VB-MAPP Değerlendirme Programlarının Temel Özellikleri

ABLRS-R ve VB-MAPP değerlendirme programlarının temel özelliklerine bakıldığında, ABLRS-R programının, Partington ve Sundberg tarafından 1998 yılında Skinner'ın sözel davranış yaklaşımı ve UDA ilkeleri esas alınarak hazırlandığı, 2006 yılında ise revize edildiği görülmektedir. Değerlendirme aracının temel amacı, OSB ve/veya gelişimsel yetersizlikleri olan bireylerin temelde dil becerileri olmak üzere gelişimsel birçok alanda kapsamlı değerlendirme yapılmasını sağlamaktır (Skinner, 1957; Sundberg, 2007). ABLRS-R bir değerlendirme aracı olduğu kadar bir müfredat ve izleme programı niteliği de taşımaktadır. Revize edilmiş sürümünde ilgili beceri alanlarında değişiklik söz konusu değildir ancak ses taklit becerileri bölümü ve sosyal etkileşim, motor taklit ve ortak dikkat becerilerinde ek iyileştirmeler yapılmıştır. ABLRS-R Programı, Temel Öğrenme Becerileri Alanı, Akademik Beceriler Alanı, Özbakım Becerileri Alanı ve Motor Becerileri Alanı olmak üzere dört temel beceri alanından oluşmaktadır. İlgili beceri alanları basitten karmaşığa doğru 25 temel beceri alanından ve bu beceri alanlarındaki alt testlerden oluşmaktadır. Dil becerileri, ortak dikkat, sosyal etkileşim, akademik, öz bakım ve motor beceri alanlarını da içeren 25 temel beceriyi değerlendiren alt testlerin ise toplamda 544 maddesi yer almaktadır. Değerlendirme programı, 0-12 yaş arası çocuklara uygulanabilmektedir. Bununla birlikte eğitimciler için BEP geliştirme sürecinde yardımcı bir rehber olarak kullanılabilir. Aynı zamanda değerlendiriciyi kolaylaştırıcı olması adına çeşitli formlar (örneğin, planlama formu, beceri takip formu) halinde düzenlenmiştir. Değerlendiriciye rehber olarak iki kılavuz kitabı bulunmaktadır. Hem aile hem de uzmanlar için gelişim değerlendirmesinde yaygın olarak kullanılan bir değerlendirme aracı olarak görülmektedir. Programda kullanılacak değerlendirme materyalleri, değerlendirme yapılacak kişinin aşına olduğu ve kolayca ulaşılabilir türden materyallerdir (Usry ve diğerleri, 2018).

Bir diğer değerlendirme programı VB-MAPP, Mark. L. Sundberg tarafından (2008) yılında geliştirilen, B.F. Skinner'ın Sözel Davranış Yaklaşımı ilkelerine uygun olarak gelişim temeline dayanan bir değerlendirme programı olduğunu ortaya koymaktadır. Bu değerlendirme programının temel amacı, başta dil ve sosyal beceriler olmak üzere tüm gelişim alanlarında bireyi değerlendirmek, BEP hazırlanmasına rehber olmak ve bir müdahale programı oluşturmaktır. VB-MAPP, özel olarak üç temel gelişim alanına (0-18 ay, 18-30 ay ve 30-48 ay) ayrılmıştır. Üç temel gelişim alanı 16 aşama alanı temelinde değerlendirilmektedir. Bu aşama alanları talep etme, adlandırma, karşılık verme, yankılama, motor taklit, metin-okuma, çözümleme (yazma) ve metin kopyalama, dinleyici tepkisi, işlev, özellik ve türe göre dinleyici tepkisi, görsel-algısal beceriler ve eşleme, bağımsız oyun, sosyal davranış ve sosyal oyun, kendiliğinden ses davranışı, sınıf izlenceleri ve grup becerileri, dil bilimsel yapı ve matematik olmak üzere 16 aşamadan oluşmaktadır. Bu gelişimsel bölümler yardımıyla her yaş aralığında bir çocuktan gelişimsel olarak yapması beklenen beceri alanları basitten karmaşığa doğru sıralanmıştır. Gelişim alanlarına uygun olarak Seviye 1, 0-18 ay aralığındaki tipik gelişim gösteren bir çocuğun gelişim özellikleri temel alınarak oluşturulmuştur. Seviye 2 ve Seviye 3 ise 18-30 ay ve 30-48 ay aralığındaki tipik gelişim gösteren bir çocuktan beklenen gelişim özelliklerine uygun olarak sıralanmış beceri alanları yer almaktadır.

VB-MAPP, beceri alanlarının değerlendirildiği Aşamalar Değerlendirmesi, dil ve öğrenme engellerinin değerlendirildiği Güçlükleri Değerlendirme, bütünleştirme ortamlarına geçişle ilgili becerilerin değerlendirildiği Geçiş Değerlendirmesi, beceri öğrenimi için gerekli ek becerilerin değerlendirildiği Beceri Analizi ve Destek Becerileri ile yerleştirmeyi ve BEP amaçlarını içeren beş temel ögeden oluşmaktadır. Her bir öge altında bu alanları ölçen 170 adet beceri maddesi yer almaktadır. VB-MAPP değerlendirme aileler, uzmanlar veya öğretmenler tarafından yapılabilmektedir. Programda kullanılacak değerlendirme materyalleri kılavuzlarda yer alan yönergeler içinde verilmiştir, önerilen materyallerin çoğunun sınıf veya evde kolayca ulaşılabilecek türden materyallerdir (Skinner, 1957; Sundberg, 2007).

ABLLS-R ve VB-MAPP Değerlendirme Programlarının Benzerlikleri

ABLLS-R ve VB-MAPP değerlendirme programlarının çeşitli açılardan benzerlikleri bulunmaktadır. Öncelikle her iki değerlendirme programı da, OSB olan ve/veya gelişimsel yetersizliği bulunan bireyleri değerlendirmede ve müdahale programını hazırlamada rehber olarak uzun yıllardır yaygın bir şekilde kullanılmaktadırlar (Sundberg, 2007).

Bir diğer benzerlik gösteren nokta, her iki programın da kuramsal temellerinin Skinner'in sözel davranış yaklaşımı ve UDA olduğu bulgularda net bir şekilde görülmektedir. Temelde dil becerilerini ölçmeye yarayan ABLLS-R ve VB-MAPP, gelişimin bir bütün olduğunu savunan bakış açısıyla diğer gelişim alanlarına yönelik öğrenme basamaklarını da değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Kapsamlı bir değerlendirme programı olmayı sunan her iki değerlendirme programı da, temel öğrenme ve beceri alanlarını da içermektedir. Gelişimsel olarak yaşına uygun eğitimsel becerileri değerlendirmek ile birlikte erken becerilerin fark edilmesinde de rehber olmaktadır (Malkin ve diğerleri, 2017; Sundberg, 2008).

ABLLS-R ve VB-MAPP Değerlendirme Programlarının Farklılıkları

ABLLS-R ve VB-MAPP değerlendirme programlarının farklılıklarına bakıldığında, her iki değerlendirme programının gelişimsel olarak değerlendirme yaşı bağlamında farklılık taşıdığı görülmektedir. ABLLS-R ile 12 yaşa kadar değerlendirme yapılırken, VB-MAPP 0-4 yaş aralığında değerlendirme yapılması bakımından farklılık göstermektedir. Her iki değerlendirme aracında dil becerilerini ölçen temel alan başlıkları yer almakla birlikte, bu başlıklar VB-MAPP değerlendirme aracında talep etme, adlandırma/betimleme, yankılama, karşılık verme, dinleme becerisi olarak görülürken, ABLLS-R değerlendirme aracında ise alıcı dil, vokal taklit, talep etme, adlandırma, sözel beceriler, sohbet, sözdizimi ve dilbilgisi olarak yer almaktadır (Sundberg, 2008). Ayrıca VB-MAPP, ABLLS-R'da yer almayan birtakım beceri alanlarını da içermektedir. ABLLS-R 1998 yılında ABLLS olarak geliştirilerek 2006 yılında revize edilmişken, VB-MAPP ilk basımı 2008 yılında gerçekleştirilmiştir. ABLLS-R ve VB-MAPP programlarında yer alan her bir beceri alanında toplam olmak üzere VB-MAPP 170 maddeden ve ABLLS-R programı 544 maddeden oluşması bakımından farklılaşmaktadır. VB-MAPP, ABLLS-R programından farklı olarak "Beceri Analizi ve Destek Becerileri" adı verilen öge içermektedir. Destek Becerileri ögesi değerlendirme yapılan çocuğun kazanması beklenen dil, öğrenme ve sosyal beceri basamaklarını içermektedir. Destek Becerilerinde yer alan her bir beceri gelişimsel yetersizliği olan bireyi tipik gelişim gösteren akranları ile yakın gelişim düzeyine yaklaştıracak becerileri bulundurmaktadır. Ayrıca, VB-MAPP'te ABLLS-R'den farklı olarak yer alan "Erken Yankılama " alt testi çocukta beklenen alıcı ve ifade edici dil becerilerini ölçmektedir. VB-MAPP beşinci ve son ögesi olan "Yerleştirme ve BEP Amaçları" ögesi ile programda yer alan tüm öğelerin değerlendirilmesi sonucunda ortaya çıkan sonucu çocuğa uygun yerleştirme ve BEP amaçlarına nasıl dönüştürüleceğine ilişkin bir yol haritası sunması

açısından ABLLS-R aracından farklılaşmaktadır. Bir başka deyişle, ABLLS-R VB-MAPP'ten farklı olarak bütünleştirme ortamlarına geçiş ve yerleştirme bağlamında kararlar alma yönünde öğrenciyi değerlendirmek üzere tasarlanmamıştır (Belisle ve diğerleri, 2021; Malkin ve diğerleri, 2017).

Tartışma ve Sonuç

Bu alanyazın taramasında sözel davranış yaklaşımına dayalı iki değerlendirme programını (ABLLS-R ve VB-MAPP) inceleyen 2014-2024 yılları arasında gerçekleştirilmiş 12 çalışma incelenerek, çalışmaların betimsel bilgilerinin, her iki programa ilişkin temel özelliklerin ve farklılıkları ile benzerliklerinin ortaya konması amaçlanmıştır. Çalışmanın bulguları, son on yılda gerçekleştirilmiş bu çalışmaların çoğunluğunun sadece bir tek programı ele alan çalışmalar olduğunu, her iki programın bir arada olduğu çalışmaların daha sınırlı olduğunu göstermektedir. Bu durum, tam da bu çalışmanın yapılmasına yönelik gerekçelerden olan, ikisi de Skinner'ın sözel davranış yaklaşımına dayalı olan bu programların karşılaştırmalı olarak ele alındığı çalışmaların yapılmasının gerekliliğini düşündürmektedir. Bu tür çalışmaların yapılması, uygulamacıların eğitsel değerlendirme ve müdahale programları hazırlamada hangi değerlendirme aracını kullanmaları gerektiğine yönelik bilinçli kararlar almalarında önemli bir rehber olabilecektir. Öte yandan her iki değerlendirme programının da yer aldığı çalışmaların daha az olmasının nedeni, kuramsal temelleri aynı olan her iki değerlendirme programından tarihsel olarak daha güncel ve içerik olarak kapsamlı olanın (VB-MAPP) kullanılması yönünde bir eğilim oluşarak, her iki değerlendirme tek bir çalışmada ele alınması yerine ayrı ayrı ele alan çalışmalara daha fazla gereksinim söz konusu olmuş olabileceğini de akla getirmektedir. Aynı zamanda OSB tanısı alan bireylerin artış göstermesi ile bilimsel dayanaklı değerlendirme ve müdahale programlarına nicelik ve nitelik olarak daha çok ihtiyaç duyulacağı söylenebilir. Çalışmalar katılımcı özellikleri bazında incelendiğinde, uzman/yetişkinler ve OSB ve/veya gelişimsel yetersizliği olan farklı yaş aralıklarındaki bireyler olarak farklı katılımcı gruplarının söz konusu olduğu görülmektedir. Bu bulgu, çalışmaların amaçları doğrultusunda katılımcıların değişebileceği düşünüldüğünde şaşırtıcı bir bulgu olarak ele alınmamaktadır. Her ne kadar her iki programın uygulandığı belli yaş aralıkları olsa dahi gelişimsel yetersizliği olan bireyler eğitsel ve gelişimsel olarak akranlarından farklı özellikler göstermelerinden kaynaklı çalışmalarda geniş bir yaş aralığının da katılımcı olarak dahil edildiği söylenebilir.

Uluslararası çalışmalarda yaygın olarak kullanılan değerlendirme programları olan ABLLS-R ve VB-MAPP programlarının temel özellikleri bağlamında birbirine benzer yönlerinin olduğu, öte yandan bu iki değerlendirme programı arasında çeşitli farklılıkların olduğu bulgularda yer almaktadır. Her iki değerlendirme programının benzer yanlarının olması, programların Skinner'ın sözel davranış yaklaşımına dayalı olması ve geliştirme çalışmalarında Dr. Mark Sundberg'in yer alıyor olması ile açıklanabilir. Öte yandan programların farklı tarihlerde geliştirilmiş olması programlar arasındaki farklılığın nedeni olabilir. Aynı zamanda VB-MAPP programının ABLLS-R programından sonra geliştirilmiş olması, VB-MAPP'in içerik ve değerlendirme alanları açısından daha kapsamlı olmasının nedeni olabilir. VB-MAPP programının sıfır-dört yaş arasında yoğunlaşması ise erken çocukluk döneminde özel eğitimin önemi ile ilişkili olabileceğini akla getirmektedir. Öyle ki, OSB ve/veya gelişimsel yetersizliği olan bireylerde öğrenme ve eğitimin erken dönemde başlaması gerektiğine dair pek çok bulguya rastlanmaktadır (Zwaigenbaum ve diğerleri, 2015). Öte yandan, VB-MAPP programı takvim yaşı ve gelişim yaşı farklı olabileceğinden, dört yaş üstü bireylere de uygulanabileceği de unutulmamalıdır. Tüm bunların yanı sıra, eğitsel değerlendirme programlarının seçiminde özel

gereksinimli bireylerin özelliklerinin önemli bir ölçüt olduğu yadsınmamalıdır (Kasari, 2002). Hedef bireyin yaşı, tanısı ve ihtiyaçları bağlamında bir eğitsel değerlendirme programı diğerinden daha uygun hale gelebilmektedir. Özel eğitim uygulamalarında değerlendirme ve müdahale programlarının seçiminde çocuğun özellikleri ve gereksinimlerine uygun olarak karar verilmelidir. Hangi programın etkili sonuç vereceği özel gereksinimli bireyin bireysel farklılıklarına göre değişebilmektedir (Kasari, 2002). ABLLS-R ve VB-MAPP programlarının benzerlikleri ve farklılıkları temelinde özel gereksinimli bireyin değerlendirilmesinde hangisinin kullanılacağına karar verilebilir. Bulgular her iki programı da OSB ve/veya gelişimsel yetersizliği olan bireyleri gelişimsel olarak kapsamlı değerlendirme, müdahale programı oluşturma ve izlemede etkili ve yaygın şekilde kullanıldığını göstermektedir (Malkin ve diğerleri, 2017; Partington ve diğerleri, 2016; Sundberg, 2008). Ancak değerlendirilecek bireyin özellikleri ve ihtiyaçları bu iki değerlendirme programının hangisinin kullanılması gerektiğine ve programların kullanılacak gruba göre de değişkenlik göstermektedir ve bunun için daha fazla araştırmaya ihtiyaç duyulmaktadır (Padilla ve diğerleri, 2022). Dolayısıyla bu bulgu, eğitsel değerlendirmelere yol gösterici bir bulgu olarak ele alınabilir. Örneğin bütünleştirme programlarına geçiş kararları bağlamında VB-MAPP tercih edilmesi gereken bir program olarak öne çıkmaktadır.

Özel eğitimin nihai hedeflerinden olan kaynaştırma ve bütünleştirme ortamları ile toplumsal yaşama dahil olarak bağımsızlıklarını kazanabilmeleri için bireylerin kapsamlı ve her açıdan değerlendirildiği bir program önem taşımaktadır. Birey için nitelikli bir BEP, yerleştirme ortamı için en uygun başlangıç noktası ve müdahale programı elde edilebilir. Dolayısıyla, bu unsurlara yönelik olarak kullanılacak iki program olan ABLLS-R ve VB-MAPP programlarının içeriklerini, benzerliklerini ve farklılıklarını bilmek özel gereksinimli bireyin eğitsel değerlendirilmesi sürecini iyi yönetmek ve değerlendirmeye dayalı müfredat oluşturmak için önemlidir. Bu çalışma, bu iki programa yönelik betimsel bilgileri karşılaştırmalı olarak ortaya koyarak, özellikle herhangi bir çalışmanın olmadığı ulusal alanyazına ve uygulamacılara eğitsel değerlendirme ve bireyselleştirilmiş müfredat oluşturma süreçleri bağlamında yol gösterici bir çalışma olabilir. Ancak her çalışmada olduğu gibi bu çalışmada da çeşitli sınırlılıklar söz konusudur. Bu araştırma yöntemi açısından alanyazın taraması ile sınırlıdır. Her iki programın da araştırmalarda değerlendirme aracı olarak kullanıldığı çalışmalar dışında bir arada ya da ayrı ayrı ele alındığı çalışmalar olması ile sınırlıdır.

Öneriler

Araştırmada elde edilen bulgular derlendiğinde bir araya getirilen bilgiler ışığında, uygulamaya ve ileri araştırmalara dönük öneriler söz konusudur.

Uygulamaya dönük öneriler şöyle sıralanabilir:

(a) Değerlendirme programlarının kullanımına yönelik olarak özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin, çeşitli alan uzmanlarının ve ailelerin bilgi ve beceri kazanımlarına dayalı eğitimler düzenlenebilir.

(b) Üniversitelerin ilgili bölümlerinde (örneğin, özel eğitim öğretmenliği, psikoloji vb.) öğrencilerine yönelik hizmet öncesi eğitimler düzenlenebilir.

(c) Değerlendirme programlarının yaygınlaşabilmesi adına çalıştaylar ve atölyeler düzenlenebilir.

İleri araştırmalara dönük ise öneriler şöyledir:

- (a) Her iki programa yönelik kapsamlı derleme, nicel ve nitel araştırmalar yürütülebilir.
- (b) Her iki değerlendirme programını kullanan uygulamacı ve uzmanların deneyimleri konusunda detaylı analizler yapılabilir.
- (c) Farklı özelliklere sahip katılımcıların dahil edildiği deneysel çalışmalar yürütülebilir.

Kaynakça

- Akbayrak, Kübra (Ed.). (2022). *Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı Tüm Öğretmenler İçin Yol Haritası*. Milli Eğitim Bakanlığı. https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2022_09/20140845_BYREYSELLEYTYRY_LMYEY_EYYTYM_PROGRAMI_TUM_OYRETMENLER_YCYN_YOL_HARITASI.pdf.
- Aksoy, V. & Şahin, Ş. (2017). Otizm spektrum bozukluğu (OSB): Tarama, tanılama ve değerlendirme. İ. H. Diken (Ed.). *Zihin Yetersizliği ve Otizm Spektrum Bozukluğu* içinde. Ankara: Pegem Akademi.
- Avcıoğlu, H. (2011). Zihin engelliler sınıf öğretmenlerinin bireyselleştirilmiş eğitim programı (BEP) hazırlamaya ilişkin görüşleri. *Özel Eğitim Dergisi*, 12(1), 39-53. doi: 10.1501/Ozlegt_0000000156.
- Barnes, C. S., Mellor, J. R. & Rehfeldt, R. A. (2014). Implementing the verbal behavior milestones assesment and placement program (VB-MAPP): Teaching assesment techniques. *Analysis Verbal Behavior*, 30(1), 36-47. <https://doi.org/10.1007/s40616-013-0004-5>.
- Belisle, J., Dixon, M. R., Munoz, B. E. & Fricke- Steuber, K. (2021). Exploratory factor analysis of the VB-MAPP: Support for the interdependency of elemantary verbal operants”. *Journal of Behavioral Education*, 31, 503-523. <https://doi.org/10.1007/s10864-020-09413-2>.
- Belisle, J., Dixon, M. R., Malkin, A., Hollie, J. & Stanley, C.R. (2021). The convergent validity of the PEAK-E-PA and two common assesments of language development: The ABLIS-Rand the TOLD 1:4. *Journal of Behavioral Education*, 31, 1-9. <https://doi.org/10.1007/s10864-020-09426-x>.
- Billingsley, B. (2004). Promoting teacher quality and retention in special education. *The Journal of Special Education*, 38(1), 2-4. <https://doi.org/10.1177/00222194040370050101>.
- Brownell, M., Sindelar , P. T., Kiely, M. T. & Danielsoni, L. C. (2010). Special education teacher quality and preparation: Exposing foundations, constructing a new model. *Exceptional Children*, 76(3), 357-377. <https://doi.org/10.1177/001440291007600307>.
- Büyüköztürk, Şener. (2008). *Sosyal Bilimler için veri analizi el kitabı: İstatistik, araştırma deseni, SPSS uygulamaları ve yorum*. Ankara: Pegem Akademi, 6. baskı.
- Cook, B. & Schirmer, B. (2003). What is special about special education? Overview and analysis. *The Journal of Special Education*, 37(3), 200-205. <https://doi.org/10.1177/00224669030370031001>.
- Cooper, J. O., Heron, T. E., & Heward, W. L. (2007). *Applied Behavior Analysis*. Upper Saddle River, NJ: Pearson Education. 2. Baskı.
- Dixon, M. R., Belisle, J., Stanley, C., Rowsey, K., Daar, J. H. & Szekely, S. (2015). Toward a behavior analysis of complex language for children with autism: Evaluating the relationship between PEAK and the VB-MAPP. *Journal Development Phsyical Disabilities*, 27, 223-233. <https://doi.org/10.1007/s10882-014-9410-4>.
- Dymond, S., O’Hora, D., Whelan, R., & O’Donovan, A. (2006). Citation analysis of skinner’s verbal behavior: 1984–2004. *The Behavior Analyst*, 29, 75–88.

- Flannery, K. & Wisner Carlson, R. (2020). Autism and education. *Psychiatric Clinics of North America*, 43(4), 647-671. <https://doi.org/10.1016/j.chc.2019.12.005>.
- Greer, R. D. & Keohane, D. D. (2006). The evolution of verbal behavior in children. *The Journal of Speech and Language Pathology- Applied Behavior Analysis*, 1(2), 111-140. <https://doi.org/10.1037/h0100194>.
- Iovanne, R., Dunlap, G., Huber, H. & Kincaid, D. (2003). Effective educational practices for students with autism spectrum disorders. *Focus on Autism and Other Developmental Disabilities*, 18(3), 150-165. <https://doi.org/10.1177/10883576030180030301>.
- Kargın, T. (2007). Eğitsel değerlendirme ve bireyselleştirilmiş eğitim programı hazırlama süreci. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 8(1), 1-13. https://doi.org/10.1501/Ozlegt_0000000103.
- Kargın, T. & Gengeç, H. (2021). Değerlendirme süreci. T. Kargın ve B. Güldenoğlu (Ed.), *Özel Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme* içinde (s. 39-73). Pegem Akademi.
- Kasari, C. (2002). Assesing change in early intervention programs for children with autism. *Journal Autism and Developmental Disorders*, 32(5), 447-461.
- Kaufman, N. K. (2020). Rethinking "gold standarts" and "best practices" in the assesment of autism. *Applied Neuropsychology*, 11(5), 1-12.
- Knight, V. F., Huber, H. B., Kuntz, E. M., Carter, E. W., & Juarez, A. P. (2018). Instructional practices, priorities and preparedness for educating students with autism and intellectual disability. *Focus on Autism and Other Developmental Disabilities*, 34(1), 3-14.
- Malkin, A., Dixon, M. R., Speelman, R. C. & Luke, N. (2017). Evaluating the relationships between the PEAK relational training system- direct training module, assesment of basic language and learning skills- revised and the vineland adaptive behavior scales- II. *Journal Development Phsycal Disabilities*, 29, 341-351. <https://doi.org/10.1007/s10882-016-9527-8>.
- Mason, L. L., Sawchak, A., Scott Curtis, S., Andrews, A., Arriaga, A., & Pena, H. (2018). A comparison of outcomes from criterion-referenced and experimental evaluations of verbal behavior. *Behavioral Development*, 23(2), 118-129. <https://doi.org/10.1037/bdb0000080>.
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB). (2018). Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=24736&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>.
- Montallana, K. L., Gard, B. M. Lotfizadeh, A. D. & Poling, A. (2019). Inter-Rater agreement for the milestones and barriers assesments of the verbal behavior milestones assesment and placement program (VB-MAPP). *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 49(5), 2015-2023. <https://doi.org/https://doi.org/10.1007/s10803-019-03879-4>.
- Morris, M. J., Hess, K. L. & Heflin, L. J. (2011). Teacher training for implementation of teaching strategies for students with autism spectrum disorders. *Teacher Education and Special Education*, 34(2), 119-132. <https://doi.org/10.1177/0888406410376660>.
- National Autism Center (NAC). (2015). *National Autism Center. Findings and Conclusions: National Standarts Project, Phase 2*. Massachusetts: Randolph: National Autism Center. Massachusetts: Randolph. <https://www.autismdiagnostics.com/assets/Resources/NSP2.pdf>.
- National Autism Center (NAC). (2019). *National Standarts Report*.

- Ozonoff, S., Iosif, A. M., Baguio, F., Cook, I. C., Hill, M. M., Hutman, T., Rogers, S. J., Rozga, A., Sangha, S., Sigman, M., Steinfeld, M. B. & Young, G. S. (2010). Evidence-based assesment of autism spectrum disorders in children and adolescents. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 34(3), 523-540. https://doi.org/10.1207/s15374424jccp3403_8.
- Özyürek, M (2014). *Bireyselleştirilmiş Eğitim Programını Geliştirme ve Temeller*. Ankara: Kök Yayıncılık, 6. Basım.
- Padilla, K. L. & Akers, J. S. (2021). Content validity evidence for the verbal behavior milestones assesment and placement program. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 51(11), 4054-4066. <https://doi.org/10.1007/s10803-020-04864-y>.
- Padilla, K. L., Weston, R., Morgan, G. B., Lively, P., & O'Guinn, N. (2022). Validity and reliability evidence for assessments based in applied behavior analysis: A systematic review. *Behavior Modification*, 47(1), 247-288. <https://doi.org/10.1177/01454455221098151>.
- Partington, J. W. (2006). *The Assessment of Basic Language and Learning Skills*. Pleasant Hill, CA: Behavior Analysts Inc.
- Partington, J. W., Bailey, A., & Partington, S. W. (2016). A pilot study examining the test-retest and internal consistency reliability of the ABLLS-R. *Journal of Psychoeducational Assesment*, 36(4), 1-6. <https://doi.org/10.1177/0734282916678348>.
- Partington, J. W, Bailey A. & Partington, S. W. (2018). A pilot study on patterns of skill development of neurotypical children as measured by the ABLLS-R: Implications for educational programming for children with autism. *International Journal of Contemporary Education*, 1(2), 70-85. <http://dx.doi.org/10.11114/ijce.v1i2.3619>.
- Peterson, T., Dodson, J. Sherwin, R. & Strale, F. (2024). Evaluating the verbal behavior milestones assesment and placement program (VB-MAPP) scores using principal components analysis. *Cureus*, 16(8), 1-20. <https://doi.org/10.7759/cureus.66602>.
- Rababa, M. & Ayasrah, S. (2024). The effectiveness of a training program based on the assesment of basic language and learning skills-revised tool "ABLLS-R" in reducing stereotyped behaviors among children with autism spectrum disorder. *International Journal of Developmental Disabilities*, 70(6), 1068-1081. <https://doi.org/10.1080/20473869.2024.2380942>.
- Skinner, B. F. (1953). *Science and Human Behavior*. Macmillan.
- Skinner, B. F. (1957). *Verbal Behavior*. New York: Appleton-Century-Crofts.
- Sundberg, M. L. & Michael, J. (2001). The benefits of skinner's analysis of verbal behavior for children with autism. *Behavior Modification*, 25, 698-724. <https://doi.org/10.1177/0145445501255003>.
- Sundberg, M. L. (2007). Verbal Behavior. J O Cooper (Ed.). *Applied Behavior Analysis* içinde. Upper Saddle River, NJ: Merrill/Prentice Hall, 2. Basım.
- Sundberg, M. L. (2008). *VB-MAPP Verbal Behavior Milestones Assestment and Placemet Program*. AVB Press, 1. Basım.
- Taylor, L. R. (2003). *Assesment of Exceptional Students: Educational and Psychological Procedures*, Boston, 6. Basım.

- Usry, J., Partington, S. W. & Partington, J. W. (2018). Using expert panels to examine the content validity and inter-rater reliability of the ABLIS-R. *Journal Development Physical Disabilities*, 30, 27-38.
- Zwaigenbaum, L., Bauman, M. L., Stone, W. L., Yirmiya, N., Estes, A., Hansen, R. L., McPartland, J. C., Natowicz, M. R., Choueiri, R., Fein, D., Kasari, C., Pierce, K., Buie, T., Carter, A., Davis, P. A., Granpeesheh, D., Mailloux, Z., Newschaffer, C., Robins, D., Roley, S. S., Wagner, S. & Wetherby, A. (2015). Early identification of autism spectrum disorder: Recommendations for practice and research. *Pediatrics*, 136(1), 10-40. <https://doi.org/10.1542/peds.2014-3667C>.